

ПРОБЛЕМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО, ПЛАСТИЧНОГО ТА УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

УДК 75.71:161.2

<https://doi.org/10.32461/181570>

Береговська Христина Олександрівна,
кандидат мистецтвознавства, докторант,
викладач кафедри історії і теорії мистецтва
Львівської національної академії мистецтв
ORCID 0000-0001-8477-9522
mmfbb25@gmail.com

МЕТАФІЗИКА ОБРАЗУ СПОКУСИ В МАЛЯРСТВІ ВАСИЛЯ КУРИЛИКА

Мета роботи – дослідити на основі мистецтвознавчого аналізу метафізику поняття та образу спокуси в малярстві канадсько-українського художника Василя Курилика на прикладі двох живописних серій – «Спокуси сучасної людини в пустелі» (1975) та «Спокуси Спасителя в пустелі» (1977). **Методологія.** Для вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові й міждисциплінарні методи дослідження: аналіз, синтез, формалізація та компаративний метод. За допомогою порівняльного методу ми вивели закономірності виникнення задуму серій «Спокус», встановили певні подібності та відмінності образів шляхом парного зіставлення. **Наукова новизна.** Уперше в контексті мистецтвознавчого дискурсу порушили питання дефініції образу спокуси в малярстві Василя Курилика на прикладі конкретних серій. **Висновки.** У статті проаналізували передумови створення, художньо-стилістичний характер і філософсько-релігійний зміст відповідних живописних серій канадського мистця. Відтак, проаналізували метафізику образу та поняття спокуси як пізнання і досвідовий принцип буття людини в глобалізаційному просторі, вивівши в малярстві мистця найхарактерніші образи спокус модерної людини: наркотики, алкоголізм, аборти, порнографія, азартні ігри, погана компанія тощо.

Ключові слова: малярство Василя Курилика, образ спокуси, метафізика, серії, канадсько-український мистець.

Береговская Христина Александровна, кандидат искусствоведения, докторант, преподаватель кафедры истории и теории искусства Львовской национальной академии искусств

Метафізика образу искушения в живописи Василя Курилика

Цель работы – на основе искусствоведческого анализа исследовать метафизику понятия и образа искушения в живописи канадско-украинского художника Василя Курилика на примере двух живописных серий – «Искушения современного человека в пустыне» (1975) и «Искушения Спасителя в пустыне» (1977). **Методология.** Для решения поставленных задач использованы общенаучные и междисциплинарные методы исследования: анализ, синтез, формализация и компаративный метод. С помощью сравнительного метода мы вывели закономерности возникновения замысла серий «Искушений», установили определенные сходства и различия образов искушения путем парного сопоставления. **Научная новизна** – мы впервые в контексте искусствоведческого дискурса подняли вопрос дефиниции образа искушения в живописи Василя Курилика на примере конкретных серий. **Выводы.** В статье проанализировали предпосылки создания, художественно-стилистический характер и философско-религиозное содержание соответствующих живописных серий канадского художника. Следовательно, исследовали метафизику образа и понятия искушения как познания и опытного принципа бытия человека в глобализационном пространстве, выведя в его живописи характерные образы соблазнов современного человека: наркотики, алкоголизм, аборт, порнография, азартные игры, плохая компания и т.п.

Ключевые слова: живопись Василя Курилика, образ искушения, метафізика, сериї, канадсько-український художник.

Beregovska Khrystyna, Ph.D of Art, lecturer of the faculty of History and Theory of Art, Lviv national academy of arts

Metaphysics of the image of temptation in the painting of William Kurelek

Purpose of the article. On the basis of art-historical analysis, we explore the metaphysics of the concept and image of temptation in the paintings of the Canadian-Ukrainian artist William Kurelek through the example of two scenic series "The temptation of a modern man in the desert" (1975) and "Temptation of Jesus in the desert" (1977).

Methodology. General scientific and interdisciplinary research methods were used for solving the tasks: analysis, synthesis, formalization and comparative method. With the help of the comparative method, we have outlined the patterns of occurrence of the story of the series of temptations and established certain similarities and differences of images of temptations through comparison of the two series. **The Scientific novelty.** For the first time in the context of the art-study discourse of William Kurelek's work, we raised the question of defining the image of the temptation in Kurelek's paintings through the example of specific series. **Conclusions.** The article analyzed the preconditions of creation, the artistic-stylistic character and the philosophical and religious content of the respective paintings series of the Canadian artist. We further investigated the metaphysics of the image and the concept of temptation as a cognition and experiential principle of human existence in globalized space. This brings out in his paintings the most characteristic images of temptations of a modern person: drugs, alcoholism, abortion, pornography, gambling, bad company, etc.

Key words: painting, temptation, metaphysics, William Kurelek, series, Canadian

Актуальність теми дослідження. У малярських творах серії «Спокус...» Василя Курилика ми проаналізували розуміння поняття спокуси Христа та спокуси модерної людини через призму особистісно-психологічних і релігійних переконань художника. За допомогою компаративного методу ми зробили нарративні та художньо-стилістичні порівняння образів і сюжетів пережитих спокус людини/Спасителя в актуальних та історичних середовищах і контекстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи сотні публіцистичних і наукових розвідок про мистецтво Василя Курилика, ми натрапили на уривки з біографій і невеликі хронологічні описи від «покровителів» творчості Курилика Олі та Миколи Колянківських, які вони публікували у власному канадсько-українському виданні «Ми і світ». У цих коротких публікаціях згадується про створення серій «Спокус...» Василя Курилика та організації відповідних тематичних виставок. Також є кілька публікацій самого художника, звідки ми отримуємо чіткі пояснення до кожного твору та підтверджений вплив емоційного характеру автора на концептуальність і формотворення образів і сюжетів.

Наукова новизна. Ми вперше в контексті мистецтвознавчого дискурсу (і українського, і світового) порушили проблему дефініції образу спокуси в малярстві Василя Курилика на прикладі серій «Спокуси модерної людини в пустелі» (1975) та «Спокуси Спасителя в пустелі» (1977).

Мета дослідження – проаналізувати художньо-стилістичні риси та соціопсихологічні змістові наповнення у філософсько-релігійному контексті образів і сюжетів спокус у малярських серіях канадсько-українського художника В. Курилика.

Виклад основного матеріалу. Василь Курилик у своїй творчості порушував три найважливіші для нього проблеми: існування Бога, «увіковічення» різноетнічних народів (ключова роль українців), які сформуливали явище мультикультурності Канади та історико-соціальні проблеми, базовані на філософсько-психологічній основі. До останніх він зараховував проблеми расовості суспільства (гноблення «меншопартісних»), абортів, самотності світу, страху, немічності країн «третього світу» на контрасті «непристойного» багатства Заходу, гноблення і переслідування Перших Народів (умови резервацій місцевих аборигенів).

Як зазначав сам В. Курилик: «Кожну другу свою виставку я присвячував християнсько-моральній дидактичній темі. Я старався протиставляти одна одній певні проблеми: ненависть і любов, конструктивність і деконструктивність, віру і забобони. У картинах завжди говорю правду. Я настільки щасливий після мого навернення до Бога, що тепер сповнений оптимізму та надії. Я щастя бачу тільки у Христі, Він є джерелом моєї радості. Тільки з Ним людина може почуватися повноцінною. Людина, яка вірить, не може заплющувати очі на реалії. Коли хтось не бачить зла, то він і не відчуває обов'язку працювати над тим, щоб це зло подолати» [5, 29-30].

Особливого значення В. Курилик надавав проблемі спокуси: спокуса як виклик жорстокого глобалізованого світу перед модерною людиною, що називала їх солодко-смертельними звабами світу (наркотики, алкоголізм, аборти, азартні ігри, порнографія). Цій темі мистець присвятив окрему серію творів під назвою «Спокуси в пустелі перед модерною людиною» (1975), яка стала символічно-умовним світським «продовженням» біблійної теми Спокушення Ісуса дияволом, яку пізніше В. Курилик відтворить у серії «Спокуси Спасителя в пустелі» (1977). Серія «Спокуси в пустелі перед модерною людиною» складається з 21-го твору (50,8 x 40,6 см), виконана характерною для В. Курилика мішаною технікою на мезоніті, спеціально для виставки в музеї Ніагара Фолс 1975 р.

У цій серії художник закладав паралельні пасажі та історії Старого та Нового Заповітів, повторно контекстуалізував уявлення про людські вади, які він уперше побачив у творах майстрів Середньовіччя та доби Відродження. Найсильніший вплив на нього мав символічний нарратив мистецтва Пітера Брейгеля та Ієроніма Босха. Василь Курилик був глибоко пов'язаний з релігійною

мораллю і поставив собі завдання масштабно візуалізувати проблемний нарратив сучасної кризи моралі. Ця серія символічно відображає сюжети сучасних і традиційних спокус, такі як алкоголь, убивство, погана компанія, які автор розташовує в спрощених ландшафтах, умовній пустелі, близьких йому канадських преріях. Титульний образ серії присвячений історії генезису про Адама і Єву, а також розповіді про спокуси Христа. Про цю серію В. Курилик напише: «Тему спокус мені ніхто не насаджував, як це часто бувало із середньовічними художниками. Я сам вибираю і маюю проблему, яку найбільше відчуваю, і впевнений у її актуальності для суспільства, відтак продовжую своїм мистецтвом служіння Богу. А також через мистецтво поширюю релігійну мораль для грішного суспільства» [8].

У цьому контексті слід також процитувати ще слова В. Курилика: «Я завжди намагався подати пророцтво. Мені дуже сумно, коли кажуть, що моя творчість має депресивні наслідки. Я не можу малювати всі мої картини на приємну пасторальну тематику, тоді публіка не побачить тих жахів і песимізму, яким сповнений сучасний світ. У кожній картині я хотів підкреслити, що повне і вічне щастя можна знайти тільки в єднанні з тим, хто є джерелом цього щастя. Я думаю не похристиянськи бути байдужим до важкого стану людини, що згрішила» [4, 47].

У роботі «Азартні ігри» Василь Курилик творить «грішне середовище» на контрасті чорного неба, яке він вальорами відсвічує і опускає на загубленого у власному гедонізмі блудного сина. Мистець розгортає перед нами таємне оповідання. На тлі кам'янистого, охопленого туманом пустельного горизонту з бідною рослинністю, яку перекочує вітер, блукає людина. Однак блукає далеко від спокусливих двох столів з картами, дві кості та двома гральними кубиками, які є найглибшими змістовими посланнями творів. Тут автор ставить запитання – чи може людина відійти від мирської спокуси, чи вона просто грає на своєму житті? А хто і де другий гравець? Туман і темне небо надають сцені метафізичної якості, ігри, які стоять на столах у пустельному пейзажі, мають елемент сюрреалізму, де кожна деталь змушує глядача додумувати символічний, і навіть релігійний контекст.

Рис. 1. В. Курилик. «Спокуси в пустелі перед модерною людиною: азартні ігри», 1975. Мішана техніка, мезонім. 50,8 x 40,6 см. Приватна колекція. URL : <http://www.artnet.com/artists/william-kurelek/gambling-TiBcBRx5WLjb-12dOLD4k> A2

Підкреслюючи чутливість релігійних відтінків у своїх роботах, В. Курилик пояснює: «Я не можу не малювати відчуття насущної приреченості нашого часу і шлях нашого спасіння. Я був би бездушний і нечесний, якби я зарив голову в пісок» [8]. І тут художник присвячує один з творів «Не ховай голову у пісок», де буквально зображає жінку на колінах на тлі червоно-брунатої пустелі, яка буквально намагається заритися у пісок. Свідком такої сцени є самотній страус у далині та зграя птахів у небі. Василь Курилик розумів спокуси як своєрідні випробування, які посилає ворог роду людського або які виходять від людей, але з допущення Бога. Мовляв, усе, що здійснюється в

нашому житті з Божим допущенням, потрібне для нашої користі, але за умови, що ми боротимемося із цими спокусами та не дозволятимемо їм оволодіти нашими серцями. Спокуса стає гріхом тільки тоді, коли людина звикається з нею та приймає її у своє серце.

Спокуси відповідають слабкості людської природи. Святий апостол Павло говорить: «Спіткала вас спокуса не інша, тільки людська; але вірний Бог, Який не допустить, щоб ви випробовувалися більше, ніж можете, але при спокусі й полегшення дасть, щоб ви знести могли її» (1 Кор. 10: 13).

Василь Курилик був переконаний, що нас постійно спокушають найбільші три вороги: ворог роду людського, світські задоволення та пристрасне тіло. Ворог роду людського нас спокушає маловір'ям, відчаєм, гординею та пихатістю. Далі усіх нас спокушають усілякі світські задоволення, головні з яких багатство та високий соціальний статус. Через тіло ми піддаємося спокусам ліні, обжерливості та розпусти.

Він багато вчитувався та надихався текстами Святого Йоана Золотоустого, зокрема трьома сентенціями про Спокусника. Перший Спокусник є великим Божим ворогом. Він викрадає у Господа Його вартісний скарб – душу, що куплена за високу ціну. Тому слушно Боже слово називає спокусників антихристами (1 Йо. 2, 18) («Проходимо повз немічних і скривджених»). Другий Спокусник є жорстокий ворог ближнього. Люди жахаються паліїв, злодіїв, убивць, та якого ж страху гідний християнин, що розносить довкола заразу гріха, забирає у своїх братів благодатне життя («Не стрілай в людину, яка живе у скляному будинку»). Третій Спокусник є ворогом самому собі. Він збільшує власну провину; такий дасть відповідь перед Богом не лишень за себе, а й за тих, кого спокусив. Спокусник буде подвійно скараний. «Горе тій людині, через яку спокуси приходять» (Мт. 18, 7) («Не викидай дітей», «Не дай себе знищити поганою компанією»).

Найгостріше емоційне навантаження цієї серії має твір «Порнографічне читання», який показує земний і біблійний гріх хтивості в сучасному контексті. У цій роботі В. Курилик досліджує і загальний гріх хтивості, і свій особистий конфлікт і дискомфорт, жагу якого він відчув у молоді роки, коли переживав повне неприйняття власної сексуальності, обтяженої відчуттями неповноцінності та провини. У картині художник червоною стежкою розділяє горбисту пустелю на два умовні середовища. На передньому плані зображає оголену самотню жінку в великому ліжку. Позаду неї самотній чоловік іде стежкою, його зустрічає чорт на межі двох граней розбитої пари, з пропозицією порнографічного читання. Оскільки ця серія мала репрезентувати спокуси зла і обов'язок їх примирити і їм протистояти, цей твір служить застереженням перед суспільством і спонукає глядача до перегляду власних спокус у повсякденному житті. Василь Курилик не тільки прагнув намалювати сцену морального падіння, а й можливість для порятунку, керованого дисципліною і самосвідомістю [7].

Рис. 2. В. Курилик. «Спокуси в пустелі перед модерною людиною: порнографічне читання», 1975. Мішана техніка, мезоніт. 50,8 x 40,6 см. Приватна колекція. URL : <https://www.consignor.ca/artwork/AW29439>

Над серією з двадцяти творів Василь Курилик працював зі своїми трьома студентками з Гонконгу, яким допомагав навчатися в мистецькому коледжі. «Я завжди давав їм якусь роботу. Цього літа я приготував для них 20 полотен, зарисовок пустельного пейзажу, які виконав технікою розпилення і крапування фарбою. Дівчата мали опісля, за моїми інструкціями, обвести ці краплини, перетворюючи їх на каміння, скелі, куці й тернини, як це робили давні майстри зі своїми Челядниками. Коли мої учні підготували основу, далі я міг розвивати тему кожної картини. Пустеля для мене завжди мала депресивний вплив, тому щасливою намалювати я її не міг» [5, 29]. «Безплідна земля завжди мене пригнічувала. Це наслідок мого нещасливого дитинства, яке було частково спричинене негативним впливом неврожаю на батьків характер і настрої. Я вибрав біблійний сюжет спокуси Спасителя у юдейській пустелі як модель, щоб пізніше її розвинути серією спокус сучасної людини в пустелі. Я розвивав кожну картину, реалізуючи до певної міри тему «Пустелі» Т. С. Еліота» [4, 46].

У жовтні 1975 року Ніагарська галерея (родина Колянківських) влаштувала виставку Курилика в Кальвіністському коледжі в Грант Рапідс, штат Мічиган. На виставці були представлені «сумні» роботи В. Курилика з його власної колекції за п'ятнадцять років і серія «Спокуси сучасної людини у пустелі». Виставка викликала певне обурення з боку кальвіністів, оскільки теми творів засудили теоретики і вони суперечили кальвіністським теоріям. Найчастіше у глядачів виникало запитання до мистця щодо трагічності, суму та пригніченості в його картинах.

Через два роки Василь Курилик приступає до створення серії (15 картин) «Спокуси Спасителя в пустелі» (1977), які мали стати своєрідним продовженням ілюстрування Євангелія від Матвія. Про ідею створення такої серії «Спокуси Спасителя в пустелі» В. Курилик напише в листі до панства Колянківських 31 травня 1977 року. А вже 16 червня того самого року мистець представив готових 15 картин з короткою анотацією під назвою «15 днів – 15 картин – постив і малював» [3, 19].

10 липня 1977 р. ці твори були представлені на третьому Фестивалі Курилика в Музеї в Ніагара Фолс. У фестивалі взяв участь сам мистець, його батьки та брат – інженер-винахідник Іван Курилик [6, 58].

Серія «Спокуси Спасителя в пустелі» виконана мішаною технікою (гуаш, кольоровий олівець, пастель, туш) на мезоніті, однакового розміру (квадрат). Твори ілюструють спокушення дияволом

Христа під час його сорокаденного посту в пустелі. Роботи виконані скромною колористичною палітрою в стилі джоттівського проторенесансу, де площинний двовимірний простір балансує з монументальним і єдиним образом Ісуса, написаним у манері мексиканських муралістів.

Василь Курилик – глибоко відданий римо-католик, який присвятив більшість своїх картин релігійному проповідуванню і зображенню власних зловісних снів апокаліптичного кінця світу. Художник подає нам Ісуса, сповитого в свою власну ізоляцію, агонію його важко розуміти як тріумф Воскресіння. Одна з важливих прикмет – надзвичайна віра в Христа, якою було просякнуте його життя і яка надихнула на багато образів [2, 11].

Серія творів “Життя Христа” (1977) входила в задумані вісімсот картин-ілюстрацій Життя Ісуса Христа за Євангелієм від Матвія. Василь Курилик встиг створити тільки 30 картин до цієї серії, і передчасна смерть 3 листопада 1977 року перервала його творчий задум.

Один католицький священик Деніс Олівер пише: «як кожен справжній оригінальний митець, Курилик промовляє своєю власною мовою. Ми мусимо вивчити його словник, щоби зрозуміти, що Він висловлює своїм мистецтвом. Курилика можна назвати християнським гуманістом. Він є не тільки літописець канадського життя, він також візіонер і пророк, який демонстрував у малярстві наболілі проблеми людства. Католицька Віра принесла йому зв'язок з українським релігійним корінням, що поєднує почуття трансцендентного і гуманістичного» [1, 62].

Висновки. У статті ми проаналізували передумови створення, художньо-стилістичний характер і філософсько-релігійний зміст двох живописних серій Василя Курилика – «Спокуси сучасної людини в пустелі» (1975) та «Спокуси Спасителя в пустелі» (1977). Відтак, ми дослідили метафізику образу та поняття спокуси як пізнання і досвідний принцип буття людини у глобалізаційному просторі, вивівши в його малярстві найхарактерніші образи спокус сучасної людини: наркотики, алкоголізм, аборти, порнографія, азартні ігри, погана компанія.

Література

1. Колянківський М. Англомовні журнали про Курилика. Ми і світ. 1985. Ч. 245. С. 61–63.
2. Колянківський М. Василю Курилику, молися за нас! Ми і світ. 1977. Ч. 200. С. 10–13.
3. Колянківський М. Так будувалися фундаменти. Ми і світ. 1983. Ч. 232. С. 1–21.
4. Курилик В. Заява Василя Курилика до виставки релігійного мистецтва в Калвін Коледжі. Ми і світ. 1975. Ч. 188. С. 45–48.
5. Курилик В. Чому мої картини бувають сумні. Ми і світ. 1983. Ч. 235. С. 28–31.
6. Третій фестиваль Курилика. Ми і світ. 1977. Ч. 198. С. 58.
7. Pornographic Reading (Temptations in the Desert Series) by William Kurelek. URL : <https://consignor.ca/artwork/AW29439>
8. The Killing Instinct (Temptations in the Desert Series) by William Kurelek. URL : <https://consignor.ca/artwork/AW29437>

References

1. Koliankivsky, M. (1985). English press about Kurelek. My I Svit.
2. Koliankivsky, M. (1977). William Kureleks prayer for us. My I Svit.
3. Koliankivsky, M. (1983). William Kureks prayer for us My I Svit
4. Kurelek, W. (1975). Statement by William Kurelek to the exhibition of religious art at Calvin College. My I Svit.
5. Kurelek, W. (1983). Why my artworks very sad. My I Svit.
6. Third Kurelek's festival (1977). My I Svit.
7. Pornographic Reading (Temptations in the Desert Series) by William Kurelek. URL : <https://consignor.ca/artwork/AW29439>
8. The Killing Instinct (Temptations in the Desert Series) by William Kurelek. URL : <https://consignor.ca/artwork/AW29437>

Стаття надійшла до редакції 11.12.2018 р.